

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
NILS WAHL
esitatud 7. aprillil 2016*

Kohtuasi C-102/15

**Gazdasági Versenyhivatal
versus
Siemens Aktiengesellschaft Österreich**

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Fővárosi Ítéltábla (Budapesti piirkondlik apellatsioonikohus, Ungari))

Õigusalane koostöö tsiviilasjades — Määrus (EÜ) nr 44/2001 — Artikli 1 lõige 1 — Kohaldamisala — Mõiste „tsiviil- ja kaubandusajad“ — Artikli 5 punkt 3 — Kohtualluvus kahju õigusvastase tekitamisega seotud asjade arutamiseks ja lahendamiseks — Alusetule rikastumisele tuginev tagastamise hagi

1. Käsitletav kohtuasi puudutab küsimust, kas alusetule rikastumisele tuginevad tagastamismõõded kuuluvad määruse (EÜ) nr 44/2001** kohaselt kahju õigusvastase tekitamisega (üheskoos „lepinguväline vastutus“) seotud kohtualluvusse.

2. Veegi olulisem on see, et see annab Euroopa Kohtule võimaluse selgitada ka määruse nr 44/2001 kohaldamisala.

3. Käesolevas ettepanekus põhjendan ma, miks selline hagi nagu põhikohtuasjas, mis tuleneb täielikult liikmesriigi konkurentsioiguse rikkumise eest määratud trahvist, ei ole seotud „tsiviil- ja kaubandusajadega“, millele on kohaldatav määrus nr 44/2001. Pigem puudutab see „haldusasu“, mis on selle määruse artikli 1 lõike 1 kohaselt selle kohaldamisalast välja jäetud.

4. Ebaselgetel põhjustel ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohus esitanud küsimust, kas tema menetluses olev hagi kuulub selle määruse kohaldamisalasse. Nagu näitas kohtuistung, võib selle üks põhjuseid olla asjaolu, et Ungari õigusnormide kohaselt on sellist liiki hagid selgelt tsiviilasjad.

5. Terviklikkuse huvides selgitan ka seda, miks tagastamismõõded erinevad oluliselt kahju õigusvastasest tekitamisest tulenevatest nõuetest. See paneb mind arvama, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 3, millega nähakse lepinguvälise kahjuga seotud asjades ette valikuline kohtualluvus, ei anna võimalust menetleda selliseid nõudeid liikmesriigis, kus ei ole kostja alaline elukoht.

* Algkeel: inglise.

** Nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrus kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42).

I. Õiguslik raamistik

A. Määrus nr 44/2001

6. Määruse nr 44/2001 artikli 1 lõike 1 kohaselt kohaldatakse seda „tsiviil- ja kaubandusasjade suhtes igat liiki kohtutes. Eelkõige ei kohaldata seda maksu-, tolli- ja haldusasjade suhtes“.
7. Määruse nr 44/2001 artikli 2 lõikes 1, mis asub määruse nr 44/2001 II peatükis („Kohtualluvus“) ja täpsemalt selle I jaos („Üldsätted“), on sätestatud, et „käesoleva määruse kohaselt kaevatakse isikud, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, selle liikmesriigi kohtutesse nende kodakondsusest hoolimata“.
8. Määruse nr 44/2001 II peatüki II jaos on eeskirjad, mis puudutavad valikulist kohtualluvust, sealhulgas artikkel 5.
9. Artikli 5 punkti 1 järgi võib isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, teises liikmesriigis kaevata „lepingutega seotud asjades selle paiga kohtusse, kus tuli täita asjaomane kohustus“.
10. Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 järgi võib isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, teises liikmesriigis kaevata „lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda“.

B. Ungari õigusnormid

11. Ungari tsiviilseadustiku^{***} § 301 lõike 1 kohaselt on võlgnik rahalise võla korral kohustatud alates hilinemise tekkimise ajast tasuma viivituse tekkimise ajavahemikule eelneva viimase kuue kuu viimasel päeval kehtinud Ungari keskpanga baasintressi alusel viivist ka siis, kui võlg on muidu intressivaba, välja arvatud, kui seaduses on sätestatud teisiti. Intressi maksmise kohustus tekib ka siis, kui võlgniku hilinemine on põhjendatud.
12. Tsiviilseadustiku § 361 lõike 1 kohaselt on isik, kes saab õigusliku aluseta teise isiku arvelt varalise eelise, kohustatud alusetult saadu tagastama.
13. 1996. aasta seaduse nr LVII, millega keelatakse ebaaus või konkurentsi piirav äritegevus^{****} § 83 lõike 5 kohtuasja asjaoludele kohaldatava redaktsiooni järgi tuleb juhul, kui Versenytanácsi (konkurentsinsõukogu: ametiasutus, mis moodustab osa Ungari konkurentsiametist Gazdasági Versenyhivatalist; edaspidi „konkurentsiasutus“) otsus rikub õigusnormi ja sellest tulenevalt tekib isikul õigus nõuda trahvisummat tagasi, tasuda tagastatava summa eest viivist keskpanga kehtiva baasintressi kahekordse määra alusel.

II. Asjaolud, menetlus ja eelotsuse küsimus

14. Konkurentsiasutus määras Siemens Aktiengesellschaft Österreichile (edaspidi „Siemens“), mille asukoht on Austrias, konkurentsimenetluses trahvi 159 000 000 Ungari forintit (edaspidi „vaidlustatud otsus“). Siemens vaidlustas selle otsuse Ungari halduskohtutes. Kuivõrd sellel kaebusel ei olnud peatavat mõju, tasus Siemens trahvi.
15. Esimese astme halduskohus vähendas trahvi 27 300 000 Ungari forintini. See kohtuotsus jäeti teise astme halduskohtus muutmata.

^{***} A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény.

^{****} A tisztességtelen piaci magatartás és a versenyszabotázs tilalmáról szóló 1996. évi LVII. Törvény (edaspidi „1996. aasta seadus nr LVII“).

16. Selle teise kohtuotsuse põhjal maksis konkurentsiasutus 31. oktoobril 2008 Siemensile tagasi 131 700 000 Ungari forintit – osa trahvina määratud 159 000 000 Ungari forintist – ja lisaks sellele 1996. aasta seaduse nr LVII § 83 lõike 5 alusel intressina 52 016 230 Ungari forintit.

17. Konkurentsiasutus esitas teise astme halduskohtu otsuse suhtes kassatsioonkaebuse Legfelsőbb Bírósági (Ungari kõrgeim kohus, nüüd Kúria). See kohus leidis, et Siemensile oli õigesti määratud trahv 159 000 000 Ungari forintit. Sellest tulenevalt tasus Siemens 25. novembril 2011 trahvi ülejäänud osa 131 700 000 Ungari forintit, ent keeldus 52 016 230 Ungari forintit tagasimaksmisest.

18. Konkurentsiasutus esitas 12. juulil 2013 tsiviilseadustiku § 361 lõike 1 alusel Siemensi vastu hagi viimati nimetatud summa tagastamiseks alusetu rikastumise alusel (edaspidi „asjassepuutuv nõue“) ja samuti intressinõude selle summa tasumisega hilinemise eest.

19. Lisaks sellele nõuab konkurentsiasutus tsiviilseadustiku § 301 lõike 1 alusel 29 183 277 Ungari forintit tasumist intressina 131 700 000 Ungari forintit suuruse trahvi tasumisega viivitamise eest ajavahemikul 2. novembrist 2008 kuni 24. novembrini 2011. Selle põhjendamiseks väidab konkurentsiasutus, et vaidlustatud otsus kuulutati õiguspäraseks ja *ex tunc* jõusolevaks, mille tulemusel pidanuks ülejäänud osa trahvist olema konkurentsiasutuse valduses esimesel tööpäeval (2. novembril 2008) pärast seda, kui see valesti tagastati (31. oktoobril 2008).

20. Konkurentsiasutus leiab, et alusetu rikastumine on seotud lepinguvälise kahju tekitamisega võrdsustatud tegevusega. Seega annab tema hinnangul määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 ette nähtud valikuline kohtualluvus eelotsusetaotluse esitanud kohtule põhikohtuasjas vajaliku pädevuse.

21. Siemens vaidleb sellisele mõttekäigule vastu ja väidab, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 3 ei ole käesolevas kohtuasjas kohaldatav, kuivõrd Ungari õigusnormide kohaselt ei põhine alusetult saadu tagastamise kohustus õigusvastasel käitumisel, vaid tuleneb asjaolust, et puudub seaduslik õigus majanduslikule eelisele. Seoses konkurentsiasutuse nõuetega tasuda hilineunud maksmise eest intressi väidab Siemens, et intress hilineunud maksmise eest ei kujuta endast kahju hüvitamist, kuivõrd maksmine ei sõltu sellest, kas on tekitatud kahju.

22. Fővárosi Törvényszék (Budapesti linnakohus, Ungari) otsustas 12. juunil 2014 menetluse lõpetada, sest tema hinnangul ei saa alusetut rikastumist pidada lepinguvälise vastutuse asjaks. Selle kohtu arvates ei ole alusetu rikastumine olukord, mis hõlmab vastutust, ka ei ole tegemist kahju tekitamise, vaid üksnes majandusliku kahju ja seadusliku õiguse puudumisega.

23. Konkurentsiasutus esitas 12. juuni 2014. aasta otsuse peale apellatsioonkaebuse, väites et asi ei allu Fővárosi Törvényszékile (Budapesti linnakohus). Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab nüüd vaatama läbi otsuse lõpetada menetlus kohtualluvuse puudumise tõttu.

24. Kaheldes määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 õiges tõlgenduses, otsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus 2. märtsil 2015 menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas [määruse nr 44/2001] artikli 5 punktis 3 ette nähtud lepinguvälise kahjuga võrdsustatud tegevusest tulenevaks nõudeks saab lugeda tagastamisnõuet, mis tuleneb konkurentsi järelevalvemenetluses määratud trahvi tagastamisest teises liikmesriigis registreeritud poolele – olukorras, kus see tagastamine tunnistatakse hiljem alusetuks –, mille konkurentsiasutus esitab selle poole vastu, et saada tagasi intress, mille asjassepuutuv ametiasutus on õigusaktide alusel trahvi tagastamisel tasunud?“

25. Kirjalikud seisukohad on esitanud Siemens, konkurentsiasutus, Ungari, Saksamaa ja Itaalia valitus ning komisjon. 14. jaanuari 2016. aasta kohtuistungil esitasid kõik need pooled peale Itaalia valitsuse oma seisukohad ka suuliselt.

III. Analüüs

26. Nagu juba märgitud, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus oma küsimusega sisuliselt teada, kas nõue hüvitada teises liikmesriigis asutatud poolele tehtud makse, sest see on hiljem osutunud alusetuks, on küsimus, mida on määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 ette nähtud lepinguvälise vastutusega seotud valikulise kohtualluvuse alusel õigus menetleda sellise liikmesriigi kohtul, milles on asutatud hageja.

27. Nagu juba märgitud, jäävad määruse nr 44/2001 artikli 1 lõikes 1 nimetatud „haldusasjad“ selle määruse kohaldamisalast välja. Sellest tulenevalt tuleb enne sellele sisulisele küsimusele vastamist analüüsida, kas kõnealune nõue, mis tuleneb liikmesriigi konkurentsiasutuse poolt haldusmenetluses liikmesriigi konkurentsieeskirjade rikkumise eest määratud trahvist, kuulub määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse.

A. Määruse nr 44/2001 kohaldamisala

1. Sissejuhatavad märkused

28. Esmalt on määruse nr 44/2001 ese piiratud „tsiviil- ja kaubandusasjadega“. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on nii mõiste „tsiviil- ja kaubandusasjad“ kui ka „haldusasjad“ liidu õiguse iseseisvad mõisted. ****

29. Seega ei mõjuta see, kas põhihagi peetakse Ungari õigusnormide kohaselt oma olemuselt haldus- või tsiviil- ja kaubandusasjaks, mingil viisil määruse nr 44/2001 kohaldatavust. Määrust nr 44/2001 ei muuda seega kohaldatavaks ei asjaolu, et eelotsusetaotluses puudub küsimus selle määruse kohaldamisala kohta, ega ka see, et kõik eelotsusemenetluses osalevad pooled nõustuvad sellega, et Ungari õigusnormide kohaselt on põhihagi puhul tegemist tsiviilasjaga.

30. Seega asjaolu, et määruse nr 44/2001 kohaldamisala kohta ei ole esitatud ühtki küsimust, ei takista Euroopa Kohtul seda küsimust analüüsima. Kohtul on tegelikult mitu mõistlikku võimalust. Esmalt, kui on ilmne, et Euroopa Kohtule tõlgendamiseks esitatud liidu õiguse sätet ei ole võimalik kohaldada, võib Euroopa Kohus kohtualluvusest keelduda. ***** Teiseks võib Euroopa Kohus tunnistada selle kohtuasja Euroopa Kohtu kodukorra (edaspidi „kodukord“) artikli 94 punkti c alusel vastuvõetamatuks. ***** Kolmandaks on võimalik, et Euroopa Kohus tajub, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamatus ei ole seotud mitte eelotsusetaotluse vastuvõetamatusega, vaid selle sisuga. *****

31. Omalt poolt toaksin esile, et kui Euroopa Kohus nõustub minuga, et põhikohtuasja ese on väljaspool määruse nr 44/2001 kohaldamisala, siis oleks selle tulemuseks igal juhul põhikohtuasja vaidluse lahendamine. Seeläbi oleks *de facto* antud sisuline vastus esitatud eelotsuse küsimusele. Lisaks sellele näib, et eelotsusetaotlus täidab ka teised kodukorra artikli 94 punktide a ja b formaalsed nõuded.

**** Vt selle kohta kohtuotsused LTU, 29/76, EU:C:1976:137, punkt 3, ja flyLAL-Lithuanian Airlines, C-302/13, EU:C:2014:2319, punkt 24.

***** Vt selle kohta seoses EÜ asutamislepingu artikli 86 lõike 2 tõlgendamist puudutava eelotsusetaotlusega kohtuotsus Woningstichting Sint Servatius, C-567/07, EU:C:2009:593, punktid 42 ja 43. Vt analoogia korras ka kohtuotsus Romeo, C-313/12, EU:C:2013:718, punkt 20 (seoses puhtalt riigisisesest olukorrast), ja kohtumäärus Parva Investitsionna Banka jt, C-488/13, EU:C:2014:2191, punkt 26 (seoses selliste liidu teisest õigusaktide tõlgendamisega, mis on võetud vastu tsiviilasjades tehtava õiguslase koostöö valdkonnas).

***** Seoses liidu teisese õiguse sama instrumendiga võrdle näiteks määrust ilmselge vastuvõetamatuse kohta kohtuasjas SKP, C-433/11, EU:C:2012:702 (punktid 32–38) määrusega ilmse pädevuse puudumise kohta kohtuasjas Pohtovost', C-153/13, EU:C:2014:1854 (punktid 22–25).

***** Vt selle kohta kohtuotsus Manfredi jt, C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, punkt 30.

Sellest tulenevalt ja võttes arvesse, et eelotsusemenetluses peab valitsema koostöövaim – koostöö, mille puhul on Euroopa Kohtu ülesanne anda eelotsusetaotluse esitanud kohtule tarvilik vastus –, teen Euroopa Kohtule ettepaneku sõnastada eelotsuse küsimus ümber, et analüüsida, kas põhikohtuasi kuulub määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse.

2. Määruse nr 44/2001 kohaldamisala analüüs

32. Eelotsusetaotluses, milles sellekohane küsimus puudub, ei käsitleta teemat, kas kõnealune nõue kuulub määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse. Tuginedes peamiselt kohtuotsusele Sapir jt ^{*****}, väidavad konkurentsiasutus, Ungari valitsus ja komisjon sellest hoolimata, et kõnealuse nõude puhul ei ole tegemist „haldusajaga“ (kusjuures Ungari valitsus põhjendab seda üksikasjalikult). Kohtuistungil võtsid sama seisukoha huvitaval kombel ka Siemens ning Saksamaa valitsus.

33. Ma meenutaksin, et „tsiviil- ja kaubandusajadega“ piiratud määruse nr 44/2001 kohaldamisala määravad sisuliselt kindlaks tegurid, mis iseloomustavad vaidluse poolte õigussuhete või selle eseme olemust. Kuigi mõned ametiasutuse ja eraõigusliku isiku vahelised nõuded võivad kuuluda selle määruse kohaldamisalasse, ei ole see nii, kui ametiasutus tegutseb avalikku võimu teostades. ^{*****} Otsustav on see, kas nõue tugineb sätetele, millega seadusandja on ametiasutusele andnud teatava eesõiguse. ^{*****}

34. Kuigi minu jaoks on selge, et konkurentsioiguse rakendamisega seotud „eraõiguslikud“ hagid kuuluvad määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse ^{*****}, on samavõrd selge, et karistus, mille haldusasutus on määranud temale riigi õigusaktidega antud volituste teostamisel, kuulub haldusajade mõiste kohaldamisalasse. Viimati nimetatud olukord hõlmab kindlasti trahve konkurentsipiiramist keelavate liikmesriigi õigusnormide rikkumise eest, mis minu hinnangul kujutab endast avaliku võimu teostamise tuuma.

35. Põhikohtuasja aluseks olev olukord ei ole päris selge. Tõepoolest, asjassepuutuv nõue ei puuduta trahvi kui sellise maksmist, vaid tagastamisnõuet, mis koosneb i) keskpanga kahekordse baasintressi määraga (karistusliku) intressi tagasimaksmisest, mille pärast riigisisese kohtuliku kontrolli menetluse tulemust esialgu maksis konkurentsiasutus, ii) intressist selle summa tagasimaksmisega hilinemise eest ja iii) intressist trahvisumma maksmata osa tasumisega hilinemise eest.

36. Lisaks sellele on Euroopa Kohtu praktika selles küsimuses oma olemuselt kasuistlik ^{*****}, mis teeb üldistatud lähenemisviisi leidmise keeruliseks.

^{*****} C-645/11, EU:C:2013:228.

^{*****} Kohtuotsus Sunico jt, C-49/12, EU:C:2013:545, punktid 33 ja 34.

^{*****} Vt kohtuotsus Baten, C-271/00, EU:C:2002:656, punkt 37.

^{*****} Vt selle kohta mh kohtuotsused flyLAL-Lithuanian Airlines, C-302/13, EU:C:2014:2319, punktid 28 ja 29, ja CDC, C-352/13, EU:C:2015:335, punkt 56. Viimati nimetatud kohtuasjas leidis kohtujurist Jääskinen, et kõnealused hagid puudutavad „tsiviil- ja kaubandusaja“, kuid asus samas seisukohale, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamine neile hagidele on probleemne; vt kohtujuristi ettepanek, Jääskinen, kohtuasi CDC, C-352/13, EU:C:2014:2443, punktid 8–10, 33, 39, 52 ja 53.

^{*****} Seoses kohtuasjadega, mille puhul Euroopa Kohus leidis, et need ei kuulu mõiste „tsiviil- ja kaubandusajad“ kohaldamisalasse, vt mh kohtuotsused LTU, 29/76, EU:C:1976:137 (EUROCONTROLi teenuste ja varustuse kasutamise tasude sissenõudmine); Rüffer, 814/79, EU:C:1980:291 (vraki eemaldamisega seotud kulude sissenõudmine); ja Lechouritou jt, C-292/05, EU:C:2007:102 (nõuded, et Saksamaa maksaks hüvitist seoses Kolmanda Riigi relvajõudude tegudega Kreeka okupatsiooni ajal). Seoses kohtuasjadega, milles Euroopa Kohus leidis, et need kuuluvad selle mõiste kohaldamisalasse, vt mh kohtuotsused Sonntag, C-172/91, EU:C:1993:144 (riigikooli õpetajale esitatud kahju hüvitamise nõue seoses hooletusega ekskursiooni ajal, mille tulemusel õpilane suri); Henkel, C-167/00, EU:C:2002:555 (tarbijakaitseorganisatsiooni esitatud hagi, millega püüti takistada ettevõtjat kasutamast tarbijalepingutes ebaõiglasi tingimusi); ja Baten, C-271/00, EU:C:2002:656 (elatise regressinõue endise abikaasa ja lapse vastu). Vt ka tagapool punktides 44 ja 45 nimetatud otsused.

37. Sellegipoolest on Euroopa Kohus määruse nr 44/2001 eelkäija, nimelt Brüsseli konventsiooni ***** kohta otsustanud, et „asjaolu, et kulude hüvitamisel tegutseb haldav asutus tuginedes *võlale, mis tuleneb ametiasutuse tegevusest*, on piisav, et tema hagi, *olenemata sellest, mis on sel puhul riigisisest õigusest tulenev menetluse liik*, koheldakse nii, et see jääb Brüsseli konventsiooni kohaldamisalast välja“. *****

38. Minu hinnangul on eelmises punktis mainitud seisukoha sisu tõene ka praegu: võlad, mis tekivad ametiasutuse tegevusest – see tähendab avaliku võimu teostamisel – ei kuulu määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse. Seega vaadeldes seda analüüsitava asja vaatenurgast, suunab konkurentsiasutuse esitatud põhihagi ja sellele kohaldatavate normide analüüs mind võtma seisukohta, et kõnealune nõue ja muud nõuded, mis kõik tulenevad konkurentsiasutuse määratud trahvist, ei kujuta endast „tsiviil- ja kaubandusasu“.

39. Konkurentsiasutuse tehtud otsuste mõju reguleerivate Ungari õigusaktidega – nimelt 1996. aasta seaduse nr LVII § 83 lõikega 5 – kaasnes käsitletavas kohtuasjas konkurentsiasutuse määratud trahvi vähendamise automaatselt asjassepuutuva nõude teke. Konkreetsemalt on asjassepuutuv nõue mitme Ungari õigusnormidele eriomase joone kombinatsioon, nimelt i) vaidlustatud otsuse suhtes esitatud kohtuliku kontrolli taotlus ei peatanud otsuse täitmist; ii) pärast läbivaatamist teise astme halduskohtus oli konkurentsiasutus nimetatud sätte alusel kohustatud tasuma Siemensile makstud trahvisummalt intressi keskpanga baasintressi kahekordses määras ja iii) Kúria (kõrgeim kohus) otsus jõustus *ex tunc*. Tõepoolest, mulle tundub, et iga kord, kui konkurentsiasutuse määratud trahv esmalt tühistatakse või seda vähendatakse ning seejärel jäetakse jõesse, annavad Ungari haldusmenetluse eespool nimetatud osised üldiselt sama tulemuse: asjassepuutuv ettevõtja on saanud 1996. aasta seaduse nr LVII § 83 lõike 5 alusel intressi, mida konkurentsiasutus tagasi nõuab. See tagajärg näib seega Ungari õigusnormide kohaselt olevat haldusotsuse läbivaatamise lahutamatu osa. Asjaolu, et konkurentsiasutus on Siemensi vastu esitanud hagi Ungari tsiviilkohtutesse, ei kaota ära pooltevahelise vaidluse avalik-õiguslikku tausta.

40. Minu seisukoha illustreerimiseks sobib üks lihtsam näide: kui põhikohtuasja vaidlus oleks puudutanud üksnes konkurentsiasutuse eespool punktis 19 viidatud nõuet intressi maksmiseks seetõttu, et Siemens tasus suure osa trahvist hilinevalt, ei usu ma, et käsitletava küsimusega oleks kaasnenud mingeid probleeme. See nõue tekiks kahtlemata seoses avaliku võimu teostamisega. Ja niiviisi, kuigi asjassepuutuva nõude puhul on tegemist küllalt keeruka tagastamisnõudega, on tõsi, et nii nagu konkurentsiasutuse muud nõuded põhikohtuasjas, tuleneb ka see täies ulatuses halduskaristusest, mille konkurentsiasutus oli Siemensile määranud.

41. Sellegipoolest väidab konkurentsiasutus – ja selles osas toetab teda Ungari valitsus –, et ta püüdis (oletatavasti pärast seda, kui Kúria (kõrgeim kohus) vaidlustatud otsuse jõesse jättis) tulutulult täitmisele pöörata oma nõuet tasutud intressi tagasimaksmiseks 1996. aasta seaduse nr LVII § 83 lõike 5 alusel haldustäitemenetluses közigazgatási és munkaügyi bíróságis (haldus- ja töökohus, Ungari). See nõue jäeti väidetavalt rahuldamata seetõttu, et asjassepuutuv nõue ei tulenenud otseselt vaidlustatud otsusest ega olnud seetõttu täidetav. Siemens kinnitab seda sündmuste kirjeldust. Seega väidab konkurentsiasutus, et ta ei saa oma nõuet halduskorras täitmisele pöörata.

42. Lisaks asjaolule, et need väited ei esine eelotsusetaotluses ega ole seetõttu kinnitatud, tooksin ma kõigepealt esile, et vaidlustatud otsuse täitmisest keeldumine seoses kõnealuse nõudega on mõistetav. Tõepoolest, ajal, kui tehakse konkreetne trahvi määramise otsus, ei ole teada, kas see vaidlustatakse ja kas sel juhul halduskohtud tühistavad selle, veelgi vähem aga see, kas see jäetakse apellatsioonistmes jõesse. Teisisõnu, arvestades seda, et Siemens oli trahvi täielikult tasunud, oli ta vaidlustatud otsuse nõuetekohaselt täitnud. Sellegipoolest usun ma, et see väide kinnitab minu seisukohta: võrreldes

***** 27. septembri 1968. aasta konventsioon kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 1978, L 304, lk 36).

***** Kohtuotsus Rüffer, 814/79, EU:C:1980:291, punkt 15. Kohtujuristi kursiiv.

normidega, mida kohaldatakse nende isikute õigussuhetele, mida reguleerib eraõigus, on konkurentsiasutusel tavaliselt erilised täitevolitused. Asjaolu, et need volitused ei hõlmanud praegusel juhul kõnealust nõuet, ei ole oluline, samuti ei ole määruse nr 44/2001 kohaldamisel otsustav Ungari õigusnormide järgi õige kohtualluvuse leidmine kõnealuse nõude sissenõudmiseks. Tegelikult viiks konkurentsiasutuse pakutud arutluskäik seoses sissenõudmisega üksnes selleni, et määratakse sümboolseid (haldus)trahve, millega kaasnevad röövellikud (tsiviil- ja kaubandusvaldkonna) intressimäärad.

43. Lisaks sellele ei veena mind Ungari valitsuse väide, mille kohaselt on Kúria (kõrgeim kohus) väidetavalt leidnud, et „kohtulik kontroll ei ole haldusmenetluse etapp ega selle laiendus, vaid on sellest iseseisev mitte üksnes organisatsioonilisel, vaid ka menetluslikul pinnal“ ja et „need kaks menetlust on teineteisest eraldiseisvad ning haldusmenetlus lõppeb lõpliku otsusega“. ***** Arvestamata asjaolu, et otsus on lõplik üksnes siis, kui seda ei ole kohtuliku kontrolli käigus tühistatud, ei mõjuta see, kuidas tajutakse menetlust riigisiselt, mingil viisil määruse nr 44/2001 kohaldamisala. Määrust ei saa tõlgendada üksnes lähtudes sellest, kuidas jaguneb kohtualluvus mingite liikmesriikide erinevat liiki kohtute vahel. ***** Otse öeldes mõne liikmesriigi õigussüsteemides tsiviil- ja halduskohtusüsteeme ei eristatagi. *****

44. Siinkohal rõhutaksin ka seda, et minu seisukohta toetab mitu aspekti, mida on asjassepuutuvates ametiasutustes rõhutatud. *Esmalt* ei tulene kõnealune nõue eraldiseisvast ja vabatahtlikult võetud kohustusest, mis on asjassepuutuvast trahvist sõltumatu. ***** *Teiseks*, trahv, millest kõnealune nõue tuleneb, ei ole tavapärane „tsiviil- ja kaubandusasi“ määruse nr 44/2001 tähenduses, vaid otse vastupidi. ***** *Kolmandaks* – ja see on määrava tähtsusega: Siemens ei maksnud nõudega hõlmatud summat ekslikult. See ei tulenenud konkurentsiasutuse sellisest lihtsast veast, mille oleks võinud teha mis tahes eraõiguslik isik (mida üldiselt tuntakse *conditio indebiti* nõudena). Vastupidi, kõnealune nõue tekkis selgelt põhikohtuasjas käsitletavale haldusmenetlusele kohaldatava õiguse alusel. *****

45. Viimaks ei lükka minu seisukohta ümber ka kohtuotsus *Sunico* jt, mis puudutas väidetavat käibemaksuga seotud karussellpettust. Kui Euroopa Kohus leidis selles kohtuasjas, et määrus on kohaldatav, ei pannud ta tegelikult suurt rõhku liikmesriigi õigusele. Sellegipoolest ei tohiks jätta tähelepanuta, et Ühendkuningriigi ametiasutuste nõue *Sunico* vastu ei tuginenud käibemaksuga seotud õigusnormidele, vaid *Sunico* väidetavale lepinguvälisele vastutusele (nn kuritegelikule kokkuleppele pettuse toimepanemiseks), mis andis aluse võimalikule kahju hüvitamise nõudele. Lisaks sellele ei olnud *Sunico* ja Ühendkuningriigi ametiasutuste vahel mingit haldussuhet, kuivõrd *Sunico* ei olnud Ühendkuningriigis käibemaksukohustuslane. *****

46. Eeltoodust tuleneb, et põhikohtuasjas esitatud asjassepuutuva nõude tasumise hagi kujutab endast haldusasja, mis jääb määruse nr 44/2001 artikli 1 lõike 1 alusel selle määruse kohaldamisalast välja. Seega peaks Euroopa Kohus vastama eelotsuse küsimusele nii, et selline alusetule rikastumisele tuginev tagastamisnõue, mis tuleneb konkurentsimenetluses määratud karistuse tagasimaksmisest, millega on tegemist põhikohtuasjas, ei ole „tsiviil- ja kaubandusasi“ määruse nr 44/2001 artikli 1 tähenduses.

***** Kfv. No II. 37. 671/2014/12., 12. novembri 2014. aasta otsus.

***** Vt analoogia alusel kohtuotsus *Rüffer*, 814/79, EU:C:1980:291, punkt 14.

***** Nii on see näiteks *Taanis*, *Iirimaal* ja *Ühendkuningriigis*.

***** Vt kohtuotsus *Préservatrice Foncière Tiard*, C-266/01, EU:C:2003:282, punktid 29–34, mis puudutavad tollimaksude tasumise garantiid, mille Prantsuse kindlustusettevõtja oli Madalmaade suhtes andnud.

***** Vt kohtuotsus *Realchemie Nederland*, C-406/09, EU:C:2011:668, punkt 41, mis puudutab Saksamaa kohtu määratud trahvi seoses patendi rikkumisega, ja vastupidise näitena kohtuotsus *Bohez*, C-4/14, EU:C:2015:563, punkt 40, seoses trahviga, mille kohus määras lastega määratud kohtumisoiguse teostamise tagamiseks.

***** Vt kohtuotsus *Sapir* jt, C-645/11, EU:C:2013:228, punkt 37, mis puudutab nõuet tagastada ekslik enammakse (*conditio indebiti*), mille Berliini liidumaa oli teinud haldusmenetluses, mille eesmärk oli pakkuda hüvitist natsirežiimi ajal kahjustatud kinnisvara eest.

***** Kohtuotsus *Sunico* jt, C-49/12, EU:C:2013:545, punktid 13 ja 36–38.

47. Sellegipoolest, kui Euroopa Kohus peaks leidma, et põhikohtuasjas on tegemist „tsiviil- ja kaubandusajaga“, siis selgitan järgnevalt, miks ma sellegipoolest ei arva, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaselt kuulub asi valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi eelotsusetaotluse esitanud kohtu alluvusse põhikohtuasjas sisulise otsuse tegemiseks.

B. Sisulised küsimused

1. Sissejuhatavad märkused

48. Käsitletav kohtuasi annab Euroopa Kohtule võimaluse anda väga vajalikke üldiseid selgitusi määruse nr 44/2001 artikli 2 lõike 1, artikli 5 punkti 1 ja artikli 5 punkti 3 omavaheliste suhete kohta. Ma jätkan oma analüüsi, meenutades käesolevale küsimusele kohaldatavaid juhtpõhimõtteid.

49. Määruse nr 44/2001 eesmärk on see, et kohtualluvuseeskirjad oleksid hästi etteaimatavad ja lähtuksid põhimõttest, et tavaliselt on kohtualluvus seotud kostja alalise elukohaga. Alati peaks olema võimalik määrata kohtualluvus kostja elukoha alusel, välja arvatud teatavatel täpselt määratletud juhtudel, kui kohtuvaidluse sisu või osapoolte autonoomia eeldab teistsugust seotust (erandlik kohtualluvus) – näiteks menetlustes, mis puudutavad kinnisvaraga seotud *in rem* õigusi. Lisaks kostja alalisele elukohale peaks kohtualluvusel olema ka muid aluseid, mis toetuksid tihedale seosele kohtu ja menetluse vahel või aitaksid kaasa tõrgeteta õigusemõistmisele (valikuline kohtualluvus) – näiteks lepingulise kohustuse täitmise koha kohtud. *****

50. See aga ei muuda asjaolu, et määrus nr 44/2001 lähtub eeldusest, et menetlust tuleb alustada kostja elukohajärgses kohtus.

51. Seega ei ole üllatav, et Euroopa Kohus on leidnud, et määruse nr 44/2001 II peatükis ette nähtud kohtualluvuse määramise üldiste eeskirjade süsteem tugineb artikli 2 lõikes 1 sätestatud üldreeglile, mille järgi kaevatakse isikud, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, selle liikmesriigi kohtutesse nende kodakondsusest hoolimata. Määruse nr 44/2001 II peatüki 2. jaos ette nähtud valikulise kohtualluvuse eeskirjade puhul (näiteks need, mis on ette nähtud selle määruse artiklis 5) on tegemist üksnes erandiga sellest üldpõhimõttest, mille kohaselt allub asi kostja elukohajärgsele kohtule. *****

52. Niisiis, valikulise kohtualluvuse normidele, mis täiendavad määruse nr 44/2001 artikli 2 lõikes 1 ette nähtud üldreeglit, tuleks anda õige tähendus, mis on kindlaks tehtud lähtudes nende eesmärgist ja sõnastusest ning määruse eesmärgist ja ülesehitusest, mitte tõlgendada neid viisil, mis jätab need ilma nende kasulikust mõjust. ***** Sellegipoolest tuleb neid üldreegli suhtes tõlgendada kitsalt ja need ei saa mingil juhul anda alust tõlgenduseks, mis läheb kaugemale määruses otseselt ette nähtud juhtudest. ***** Näiteks on Euroopa Kohus otsustanud, et kahju hüvitamise hagi, mis tugineb kostja väidetaval lepingueelsel vastutusel (*culpa in contrahendo*) ei saa tugineda Brüsseli konventsiooni artikli 5 punktile 1, vaid peab võimaluse korral tuginema selle artikli 5 punktile 3. ***** Just nende üldiste kaalutluste pinnalt tuleb kindlaks teha vastus esitatud eelotsuse küsimusele.

***** Vt määruse nr 44/2001 põhjendused 11 ja 12.

***** Kohtuotsus ÖFAB, C-147/12, EU:C:2013:490, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika.

***** Vt analoogia alusel kohtujuristi ettepanek, Jacobs, kohtuasi Henkel, C-167/00, EU:C:2002:171, punkt 33, ja sellekohane kohtuotsus Zuid-Chemie, C-189/08, EU:C:2009:475, punkt 31.

***** Kohtuotsus ÖFAB, C-147/12, EU:C:2013:490, punktid 31 ja 32 ja seal viidatud kohtupraktika.

***** Kohtuotsus Tacconi, C-334/00, EU:C:2002:499, punktid 26 ja 27.

53. See vastus ei ole aga selge. Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 sõnastus ei nimeta lepinguvälise kahju kõrval mõisteid „tagastamine“ või „alusetu rikastumine“ ega anna ühtki selget viidet selle kohta, et nimetatud alusel tagastamise hagi kuulub selle määruse kohaldamisalasse. Seda ebakindlust väljendab selgelt ka käesolevas menetluses Euroopa Kohtule seisukohti esitanud poolte arusaamade jaotus. Siemens ning Saksamaa ja Itaalia valitsus asuvad seisukohale, et hagi, mille ese on kõnealuse nõude rahuldamine, ei kuulu määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamisalasse. Konkurentsiasutus, Ungari valitsus ja komisjon asuvad aga vastupidisele positsioonile.

54. Minu seisukoht selles küsimuses on aga vankumatu: alusetule rikastumisele tuginevad tagastamisnõuded ei kuulu määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamisalasse.

2. Kas alusetule rikastumisele tugineva tagastamisnõude puhul on tegemist „lepinguvälise kahjuga“?

55. Selleks et liigitada mingi küsimus määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tähenduses lepinguväliseks, peavad väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ***** olema täidetud kaks tingimust: *esmalt* peab kõnealuse hagi eesmärk olema tuvastada kostja vastutus ja *teiseks* ei tohi see selle määruse artikli 5 punkti 1 alapunkti a sõnastuse kohaselt puudutada „lepingutega seotud asju“.

56. Jättes kõrvale asjaolu, et Siemensit oli konkurentsiasutuse tähelepanekute kohaselt karistatud selle eest, et ta oli osalenud konkurentsivastases kokkuleppes, on selge, et põhikohtuasi ei puuduta lepingut. See on kahtlemata õige, kuivõrd põhikohtuasi puudutab hoopis tagastamisnõuet, mis tugineb Siemensi väidetaval alusetul rikastumisel konkurentsiasutuse arvel, ilma et sel oleks lepingulist alust.

57. Seega tuleb lahendada küsimus, kas selle hagi soovitakse teha kindlaks Siemensi vastutus.

58. Nii see aga ei ole.

59. *Esmalt* meenutaksin, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt põhineb määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 ette nähtud kohtualluvuse eeskiri vaidluse ning kahjustava sündmuse toimumise või toimuda võimise koha kohtu vahelisel eriti tihedal seotusel, mis õigustab sellele kohtule pädevuse andmist korra kohase õigusemõistmise tagamise ja menetluse otstarbeka korraldamise põhjustel. Nimelt on selle koha kohtul, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda, lepinguvälise kahju puhul reeglina parimad tingimused kohtuasja lahendamiseks eelkõige tänu tihedale seosele vaidluse esemega ning kergemale tõendite kogumise võimalusele. Sättes kasutatud väljendiga „paik, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda“ on peetud silmas nii kahju tekkimise kui ka kahju põhjustanud sündmuse toimumise kohta, millest tulenevalt võib kostjat hageja valikul kaevata kas ühe või teise asjaomase paiga kohtusse. ***** Lisaks sellele saab lepinguväline vastutus tekkida üksnes juhul, kui kahju ja selle aluseks oleva sündmuse vahel esineb põhjuslik seos. *****

60. Sellest tuleneb, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 ette nähtud valikulise kohtualluvuse eeskiri nõuab, et esineks „kahjustav sündmus“, mis põhjustab „kahju“. *****

***** Vt paljude seast kohtuotsus Kalfelis, 189/87, EU:C:1988:459, punkt 17, ning Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, punkt 44 ja seal viidatud kohtupraktika.

***** Kohtuotsus CDC, C-352/13, EU:C:2015:335, punktid 38–40 ja seal viidatud kohtupraktika.

***** Kohtuotsus ÖFAB, C-147/12, EU:C:2013:490, punkt 34 ja seal viidatud kohtupraktika.

***** Toonane kohtujurist Gulmann pakkus oma ettepanekus kohtuasjas Reichert ja Kockler (C-261/90, EU:C:1992:78, lk 2169) välja, et „[Brüsseli konventsiooni] artikli 5 punkti 3 erinevatel keeleversioonidel on igal juhul kaks ühisjoont. Esimene on see, et peab olema toimunud „õigusvastane“ tegevus ja teiseks peab see tegevus olema põhjustanud „kahjustava sündmuse“.

61. Seevastu alusetule rikastumisele tuginev tagastamise hagi ei põhine kahjul. Kuigi määruses nr 44/2001 ei ole „tagastamise“ ega „alusetu rikastumise“ määratlust, sõandaksin kirjeldada seda järgmisel viisil. Erinevalt hagist, mille eesmärk on teha kindlaks kostja lepinguväline vastutus, mis on suunatud sellele, et heastada hageja poolt kantud kahju ja mille eest peetakse tema tegevuse või tegevusetuse tõttu või muudel temale omistatavatel põhjustel vastutavaks kostjat, on alusetul rikastumisel tugineva tagastamise hagi eesmärk tagastada hagejale hüve, mille kostja on tema arvelt ebaseaduslikult omandanud (või kompenseerida selle väärtus rahas). Saksamaa valitsus on sisuliselt väitnud, et alusetule rikastumisele tuginev tagastamine on seega olemuslikult suunatud *kostja saadud kasule, mitte hageja kantud kahjule*. ***** Alusetu rikastumine on hagi alus ja tagastamine on õiguslik järelm. Seega ei nõustu ma arusaamaga, mille kohaselt on juba vaidlustatud nõude saamata jäämise puhul tegemist „kahjustava sündmusega“, mille tõttu tekib kahju. *****

62. Kuigi alusetul rikastumisel tugineva tagastamise jaoks peab rikastumine olema ebaseaduslik, ei lange see kokku lepinguvälise vastutusega. Lisaks sellele, et vajalik on kahju ja põhjuslik seos kostja käitumisega, on lepinguvälise vastutuse jaoks tarvis ka mingit alust, mille pinnalt pidada kostjat hageja kantud kahju eest vastutavaks, olgu see siis tahtluse, ettevaatamatuse või isegi otsese vastutuse kujul. Seevastu alusetult saadud summa tagastamine ei sõltu tingimata sellest, kas saaja tegevus oli laitmatu. Näiteks Euroopa Liidu õigusnormide kohaselt olukorras, kus liikmesriik on makse kogunud viisil, mis ei ole Euroopa Liidu õigusega kooskõlas, ei sõltu nende tagasimaksmine selle liikmesriigi vastutusest. ***** Seevastu õigus saada liikmesriigilt kahjutasu, mis tugineb selle vastutusele Euroopa Liidu õigusnormide rikkumise eest, eeldab seda, et täidetud on kindlad kriteeriumid, mille kujundanud Euroopa Kohus. ***** Sellest tuleneb, et vastupidi sellele, mida Ungari valitsus oma kirjalikes seisukohtades ette on pannud, ei ole asjakohane asjaolu, et Ungari õigusnormide kohaselt ei pruugi olla täielikult võimalik eristada ühelt poolt konkreetse rikastumise ebaseaduslikkust ja teiselt poolt kahju, kuivõrd siseriiklik õigus ei ole – taas kord – määruse nr 44/2001 tõlgendamisel määrav. *****

63. Kuigi kohtuasjas Sapir jt ***** , mis samuti puudutas tagastamist, ei palutud Euroopa Kohtul tõlgendada määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3, toetavad minu seisukohta teatud määral teised Euroopa Kohtu otsused.

64. Kohtuotsuses Kalfelis ***** küsiti Euroopa Kohtult muu hulgas, kas „[Brüsseli konventsiooni] artikli 5 punkt 3 annab seoses lepinguvälise kahju ja lepingujärgsete nõuete ning *alusetule rikastumisele* tugineva hagiga faktilise seose tõttu lisakohtualluvuse isegi seoses nõuetega, mis ei tugine lepinguvälisele kahjule“ (kohtujuristi kursiiv), millele Euroopa Kohus vastas, et „hagi, mis allub kohtule artikli 5 punkti 3 alusel, niivõrd kui see tugineb lepinguvälisele kahjule, ei allu

***** Vt mh Goff & Jones, The Law of Restitution, 4. tr, 1993, London, Sweet & Maxwell, lk 16, kus väidetakse, et „tagastamisnõue on suunatud *kasule*, mille kostja on saanud, hageja arvelt *rikastumisele*; mitte kantud kahjule“ (autorite kursiiv). Samal seisukohal on ka Virgo, G., The Principles of the Law of Restitution, 3. trükk, 2015, OUP, lk 3, kelle järgi „puudutavad tagastamist reguleerivad õigusnormid üldist rühma heastamisvahendeid, mis tulenevad seadusest ja millel on üks ühine otstarve, nimelt võtta kostjalt ära kasu, mitte hüvitada hagejale tema kantud kahju“. Seoses nõuetega tagastada raha, mis liidu õigusaktide alusel on makstud eeskirjade eiramise tulemusel, järgneb sellised eeskirjade eiramisele „alusetult saadud soodustuse äravõtmine eelkõige kohustusena üle kanda tasumisele kuuluv summa või maksta tagasi alusetult saadud summa“, vt kohtuotsus Somvao, C-599/13, EU:C:2014:2462, punkt 35.

***** Selles osas võrdle kohtujurist Saugmandsgaard Øe ettepanekuga kohtuasjas Austro-Mechana, C-572/14, EU:C:2016:90, punkt 86.

***** Vt mh kohtuotsus Fantask jt, C-188/95, EU:C:1997:580, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika.

***** Vt kohtuotsus Brasserie du pêcheur ja Factortame, C-46/93 ja C-48/93, EU:C:1996:79, punkt 51.

***** Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb (ka) määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tõlgendada autonoomselt; vt mh kohtuotsus Holtermann Ferho Exploitation jt, C-47/14, EU:C:2015:574, punkt 74 ja seal viidatud kohtupraktika. Teistsugune lähenemine näib olevat kohtujurist Saugmandsgaard Øe ettepanekus kohtuasjas Austro-Mechana, C-572/14, EU:C:2016:90, punkt 85.

***** C-645/11, EU:C:2013:228, milles Euroopa Kohus tõlgendas hoopis määruse nr 44/2001 artiklit 6 seoses mitme kostja vastu esitatud hagidega.

***** 189/87, EU:C:1988:459.

sellele kohtule ulatuses, milles selline alus puudub“. Möistagi ei viidanud Euroopa Kohus sellele, kas alusetu rikastumine kujutab endast lepinguvälist kahju: ta lihtsalt välistas võimaluse, et artikli 5 punkti 3 kohaldamisalasse võiks kuuluda hagi, mis ei tugine lepinguvälisele vastutusele. ***** Sellegipoolest annab see kohtuotsus tunnistust teadlikkusest erinevate õigussuhete põhimõtetest erinevustest.

65. Lisaks sellele leidis Euroopa Kohus kohtuasjas Reichert ja Kockler II, et Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkt 3 ei näe ette valikulist kohtualluvust seoses konkreetse kvaasitagastusliku hagiga Prantsuse maksejõuetusalaste õigusaktide järgi (*actio pauliana*). Selle hagi eesmärk ei olnud mitte see, et võlgnikku kohustataks heastama võlausaldajale pettusega tekitatud kahju, vaid see, et kaotada võlgniku tehtud korralduse tagajärjed nii võlausaldaja kui ka kolmandate isikute suhtes. *****

66. Seetõttu ei nõustu ma kohtujurist Darmoni ühes hilisemas kohtuasjas väljendatud seisukohaga, mille kohaselt oli Euroopa Kohus lepinguvälise kahjuga seotud asja määratlusega kohtuotsuses Kalfelis ***** „lisanud lepinguvälise kahjuga seotud asjade hulka ka alusetule rikastumisele tugineva nõude“. ***** Igal juhul leidis Euroopa Kohus, et selles asjas Euroopa Kohtule esitatud küsimustele ei ole tarvis vastata ega lähtunud kohtujuristi seisukohast. *****

67. Terviklikkuse huvides lisaksin, et mitu liikmesriigi kõrgeimat kohut on leidnud, et alusetule rikastumisele tuginev tagastamise hagi ei puuduta lepinguvälise kahjuga ega isegi lepinguvälise kahju tekitamisega võrdsustatud tegevusega seotud küsimust. ***** Ei ole üllatav, et ka kommentaatorid on hoidunud tagastamishagi kui selliste liigitamist lepinguvälise kahjuga seotud nõueteks. *****

68. Teiseks, määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tõlgendamine nii, et see hõlmab alusetule rikastumisele tuginevaid tagastamishagisid, tähendaks valikulise kohtualluvuse eeskirjade avarat tõlgendamist, mis on vastuolus tunnustatud tõlgendamisharjumustega. Lisaks sellele moonutaks see määrusega loodud süsteemi, mida on mainitud eespool punktides 49–52.

69. Tegelikult ei võimalda istungil pooltele esitatud küsimustele antud vastused tuvastada põhi kohtuasja ja Ungari kohtute vahel seost, mis oleks tihedam kui side Austria kohtutega. Vastupidi, sellest, et artikli 5 punktist 3 on välja jäetud tagastamisele tuginevad nõuded, saab õiguspäraselt järeldada, et selle põhjuseks on see, et puudub igasugune tihedalt ühendav tegur, mis seoks sellised nõuded järjekindlalt kostja elukohast erineva kohtualluvusega. *****

***** Seevastu kohtujurist Darmon oli välja pakkunud, et kohtualluvus Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkti 1 järgi – seega lepingulistes küsimustes – peaks „kanaliseerima“ teisi lepinguvälisele kahjule ja alusetule rikastumisele tuginevaid nõudeid; vt kohtujuristi ettepanek, Darmon, kohtuasi Kalfelis, 189/87, EU:C:1988:312, punktid 25–31.

***** Kohtuotsus Reichert ja Kockler, C-261/90, EU:C:1992:149, punktid 19 ja 20.

***** 189/87, EU:C:1988:459 (vt eespool punkt 55).

***** Vt kohtujuristi ettepanek, Darmon, kohtuasi Shearson Lehman Hutton, C-89/91, EU:C:1992:410, punkt 102.

***** Kohtuotsus Shearson Lehman Hutton, C-89/91, EU:C:1993:15, punkt 25 (vt eelkõige neljas eelotsuse küsimus).

***** Vt House of Lordsi (Ühendkuningriigi) 30. oktoobri 1997. aasta otsus kohtuasjas Kleinwort Benson Ltd vs. City of Glasgow District Council [1997] UKHL 43; Oberster Gerichtshof (Austria kõrgeim kohus) 13. jaanuari 1998. aasta otsus kohtuasjas 7 Ob 375/97s; ja Högsta Domstolen (Rootsi kõrgeim kohus) 31. augusti 2009. aasta otsus kohtuasjas Ö 1900-08 (NJA 2000:49).

***** Vt mh Mankowski, P., teoses Magnus, U. ja Mankowski, P. (toim.), Brussels Ibis Regulation, European Commentaries on Private International Law, I kd., 2016, Dr. Otto Schmidt, Cologne, punkt 245; ja Hertz, K., Bruxelles I-forordningen med kommentarer, 2. tr, 2015, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Copenhagen, lk 172.

***** Selles osas nõustun ma Lord Goffi otsusega kohtuasjas Kleinwort Benson Ltd vs. City of Glasgow District Council [1997] UKHL 43, 30. oktoobri 1997. aasta kohtuotsus.

Ainus tegur, mis seob kõnealuse nõude Ungari kohtutega, on tegelikult asjaolu, et see nõue tuleneb konkurentsiasutuse määratud trahvist – mis aga (nagu juba eespool selgitatud) näitab hoopis käsitletava asja halduslikku laadi. Seetõttu näib mulle, et vastus, mida pooldavad konkurentsiasutus, Ungari valitsus ja komisjon, tähendaks selle sätte tõlgendamist nii, nagu see ei ole võimalik.

70. Samuti veenab mind veelgi vähem komisjoni argument, mille kohaselt ei saa määruse nr 44/2001 artikli 5 lõike 1 ja 3 vahel olla õiguslikku lünka. Määruse nr 44/2001 sõnastuses ei ole midagi, mis sellele viitaks. Asjaolu, et artikli 5 lõige 3 puutub asjasse üksnes siis, kui hagi ei puuduta lepingulist olukorda, ei välista võimalust, et esineb hagi, mis ei puuduta ei lepingulist ega ka lepinguvälist olukorda. Tõesti tähendaks katkematu kontinuum artikli 5 punkti 1 ja punkti 3 vahel seda, et neist eranditest saaksid üldreeglid, mistõttu kaotaks artikkel 2 seoses võlaõigusega kogu oma praktilise mõju. *****

71. Kolmandaks kinnitab eespool võetud seisukohta ka kontekstil põhinev analüüs, mis hõlmab ka Euroopa Liidu teiste rahvusvahelise eraõiguse normide ülevaadet.

72. Tõepoolest, nagu Saksamaa valitsus on väitnud, tuleneb määruse (EÜ) nr 864/2007 ***** artikli 10 lõikest 1, et võrreldes lepinguliste või lepinguväliste suhetega peab liidu rahvusvaheline eraõigus alusetut rikastumist üldjuhul omaette kategooriaks. Kuigi määrus nr 44/2001 eelnes määrusele nr 864/2007, on Euroopa Liidu seadusandja leidnud, et esimese sisuline kohaldamisala ja sätted peaksid olema teisega kooskõlas. *****

73. Teiseks sisaldavad nii määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 4 kui ka selle määruse uuesti sõnastatud redaktsioon, nimelt määruse (EÜ) nr 1215/2012 ***** artikli 7 punkti 3 valikulist kohtualluvust, mis on seotud „kahjutasu või hüvitisnõude puhul, mille aluseks on kriminaalkorras menetletav tegu, sellesse kohtusse, kus menetletakse kriminaalasja“ (kohtujuristi kursiiv), selle asemel, et hõlmata neid lepinguvälise vastutuse üldise kohtualluvusega. Lisaks sellele näeb määrus nr 1215/2012 nüüd ette ka valikulise kohtualluvuse, mis on seotud „[direktiivi 93/7] *****] artikli 1 lõikes 1 määratletud kultuuriväärtuse omandiõigusest tuleneva[te] tsiviilõiguslik[el] väljaandmisnõu[etega] [...] selle paiga kohtutesse, kus kultuuriväärtus asub kohtusse pöördumise ajal“ (kohtujuristi kursiiv). Mõlema näite puhul on olemas selge ühenduslüli, mis seob hüvitis- või väljaandmismenetluse kostja elukohajärgsest kohtust erinevate liikmesriigi kohtutega; ja see seos on eespool punktis 59 nimetatust erinev. Samuti

***** Kohtuotsuse Brogitter (C-548/12, EU:C:2014:148) punktis 27 leidis Euroopa Kohus, et kui põhikohtuasi ei puuduta lepingulist olukorda, siis peab see puudutama lepinguvälist olukorda. Selle väite eeldus oli aga see, et selles kohtuasjas, mis puudutas erinevatel alustel nõudeid, mis tulenesid kostja käitumisega (mis väidetavalt kujutas endast ebaausat konkurentsi) põhjustatud kahjust, soovis hageja, et tehtaks kindlaks kostja vastutus. Sarnaselt palutakse praegu menetluses olevas kohtuasjas Granarolo (C-196/15), et Euroopa Kohus määratleks, kas kahju hüvitamise – ja mitte tagastamise – nõue seoses väljakujunenud ärisuhte äkilise lõpetamisega kujutab endast lepingulist või lepinguvälist asja.

***** Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2011. aasta määrus lepinguväliste võlasuhte suhtes kohaldatava õiguse kohta („Rooma II“) (ELT 2007 L 199, lk 40). Määruse nr 864/2007 artikli 10 lõige 1 („Alusetu rikastumine“) näeb ette: „Kui alusetust rikastumisest, sealhulgas alusetult saadud maksest tulenev lepinguväline võlasuhe tugineb poolte vahel olemasolevale suhtele, nagu näiteks lepingust või kahju õigusvastasest tekitamisest tulenevale suhtele, mis on kõnealuse alusetu rikastumisega tihedalt seotud, kohaldatakse nimetatud suhtele kohaldatavat õigust.“ Vt ka selle määruse artikkel 2.

***** Vt määruse nr 864/2007 põhjendus 7.

***** Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määrus nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud) (ELT 2012, L 351, lk 1).

***** Nõukogu 15. märtsi 1993. aasta direktiiv 93/7/EMÜ liikmesriigi territooriumilt ebaseaduslikult väljaviidud kultuuriväärtuste tagastamise kohta (EÜT 1992, L 74, lk 74; ELT eriväljaanne 02/04, lk 399).

tasub tähele panna asjaolu, et määruse nr 1215/2012 artikli 7 punkti 2 sõnastus näitab, et Euroopa Liidu seadusandja ei ole pidanud vajalikuks laiendada lepinguvälise vastutusega seotud valikulist kohtualluvust. Kõik see kinnitab seisukohta, et tagastus- või hüvitisnõudeid käsitletakse süstemaatiliselt viisil, mis on erinev lepinguvälisest vastutusest tulenevatest kahjutasunõuetest.

74. Viimaks väidab konkurentsiasutus, et kui põhihagi ei kuulu määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamisalasse, ei oleks kohut, kuhu ta saaks hagi esitada – või pigem, nagu konkurentsiasutus istungil seletas, Ungari kohut, kus ta saaks alustada menetlust kõigi konkurentsivastase rikkumise osaliste suhtes, mis on käsitletava küsimuse algpõhjus. Konkurentsiasutus väidab, et see oleks vastuolus menetluse lihtsustamise eesmärgiga, mille määrus kehtestab. Selles osas tuleksin ma *esmalt* meelde, et kuigi sama vaidluse erinevate osade menetlemine erinevates kohtutes võib tekitada ebasoodsa olukorra, on hagejal alati õigus tuua oma hagi terveniisti kostja elukohajärgsesse kohtusse.***** Seega on konkurentsiasutusel olemas kohus, kuhu ta saab oma nõude esitada. Igatahes, kui Austria kohtud keelduvad asja menetlemisest kõnealuse nõude avalik-õigusliku päritolu tõttu, tuleneks see tagajärg loomupäraselt ühelt poolt selle määrusega saavutatud ühtlustamise ja teiselt poolt liikmesriigi menetlusnormide (*praegusel juhul* Ungari haldustäite-eeskirjade) vastasmõjust. Teiseks, seoses konkurentsiasutuse viidatud lihtsustamise eesmärgiga tuleneb määruse põhjendusest 11, et etteaimatavuse tõttu on selle peamine aluspõhimõte see, et asi allub kostja elukohajärgsele kohtule ja, vastupidi, valikuline kohtualluvus või erandlik kohtualluvus on mõeldavad üksnes piiratud ulatuses. Seega oleks see eesmärk tegelikult vastuolus konkurentsiasutuse seisukohaga.

75. Eeltoodust tulenevalt ei kujuta alusetule rikastumisele tuginev tagastamise hagi endast „lepinguvälise kahjuga seotud asja“ määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tähenduses.

IV. Ettepanek

76. Eeltoodud põhjustel teen ettepaneku, et Euroopa Kohus vastaks Fővárosi Ítéltábla (Budapesti piirkondlik apellatsioonikohus, Ungari) esitatud eelotsuse küsimusele nii, et selline alusetule rikastumisele tuginev tagastamisnõue, mis tuleneb konkurentsimenetluses määratud karistuse tagasimaksmisest, millega on tegemist põhikohtuasjas, ei ole „tsiviil- ja kaubandusasi“ nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades artikli 1 tähenduses.

77. Teise võimalusena panen ette, et Euroopa Kohus vastaks eelotsuse küsimusele nii, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 õige tõlgendamise korral ei ole alusetule rikastumisele tuginev tagastamisnõue „lepinguvälise kahjuga seotud asi“ selle sätte tähenduses.

***** Kohtuotsus Kalfelis, 189/87, EU:C:1988:459, punkt 20.